

2025. január 7.

Keresés

PestBuda

„A magyar hazát a kultúra teheti ismét naggyá” – Így szervezte át Klebelsberg a Nemzeti Múzeumot és a többi közgyűjteményt

Dubniczky Zsolt

2024. augusztus 1. 11:30

A most megalakult Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ hallatán sokaknak a két világháború közötti, Klebelsberg Kunó által életre hívott Gyűjteményegyetem jut az eszébe, melynek a Nemzeti Múzeum is a része volt. Az viszont már kevésbé ismert, hogy ennek a Gyűjteményegyetemnek a nevét 1934-ben Magyar Nemzeti Múzeumra változtatták.

A 2024-es kormányhatározat (1112/2024 Korm. határozat) értelmében létrejött Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ összesen hat, országos hatáskörű közgyűjteményt, múzeumot és könyvtárat egyesít magában. Az integráló erőt – mint a neve is mutatja – leginkább XIX. század legelején megalapított első közgyűjtemény, a Nemzeti Múzeum jelentette. Azonban ezt megelőzően is volt az 1920-as és 1930-as években olyan közgyűjteményi autonóm testület, amelyben a múzeum jelentős központi szerepet töltött be, sőt névadójává is vált a testületnek.

A Magyar Nemzeti Múzeum 1928-ban (Forrás: Fortepan/Képszám: 171602)

A trianoni békediktátumot követően 1922. június 16-tól kilenc éven át minden idők egyik legkiemelkedőbb kultúrpolitikus, Klebelsberg Kunó lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium vezetője, aki nagyszabású reformokat hajtott végre Magyarország tudományos, kulturális életében. Az ország súlyos területi veszteségeit, a magyar szellemi élet olimposzi magasságokba történő emelésével próbálta meg enyhíteni és kompenzálni. 1922-ben erről a következőket mondta: „A magyar hazát ma

elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti ismét naggyá.” Ennek a kulturális elképzelésnek a része volt a közgyűjteményi intézmények reformja, a legnagyobb kulturális intézményeknek egyetlen önkormányzati testületben történő egyesítése.

Klebelsberg Kunó miniszter portréja 1920 körül (Forrás: Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, 3463/1958 fk ltsz.)

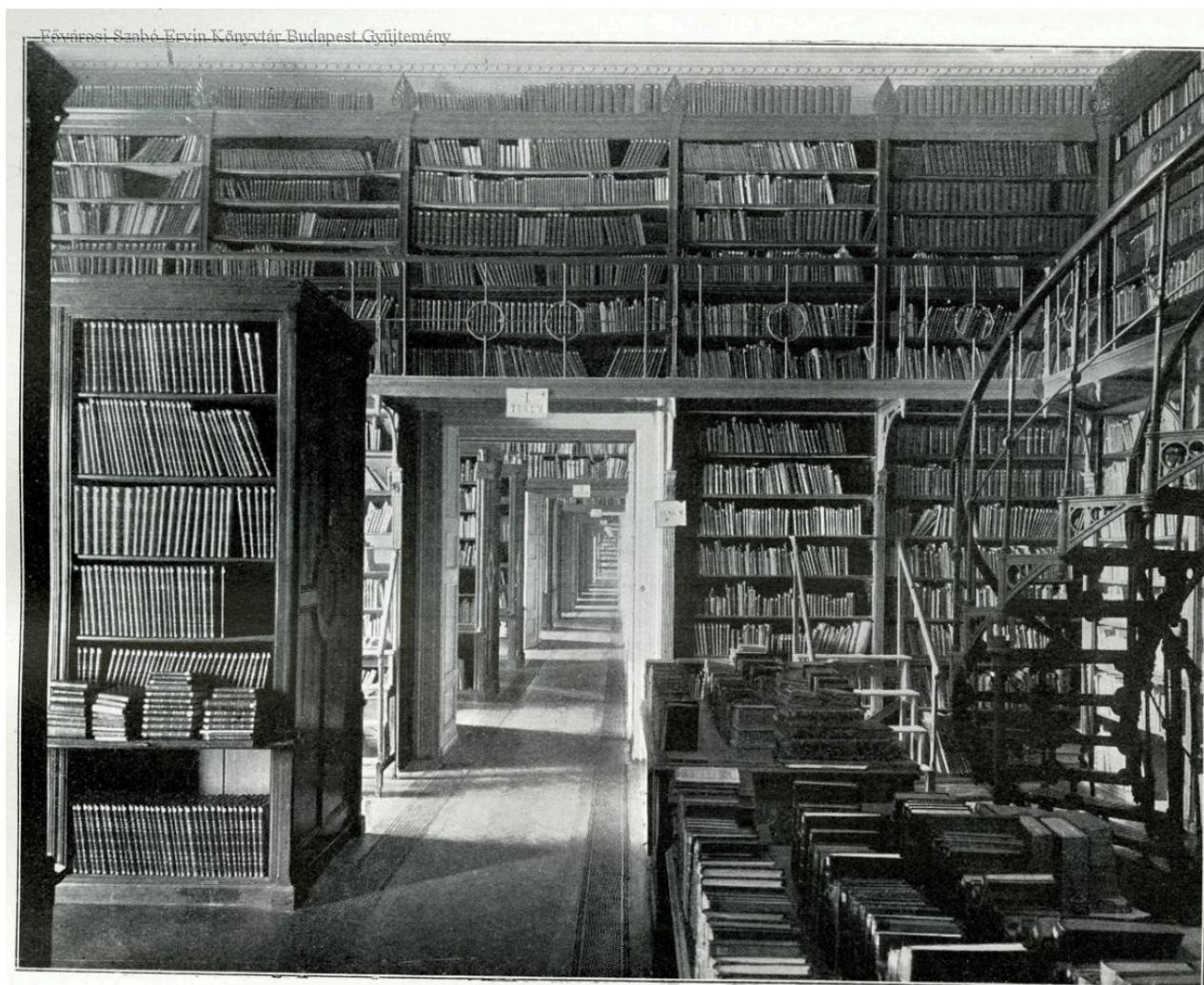
Az 1922. évi XIX. törvénycikkkel életre hívott Országos Magyar Gyűjteményegyetemben négy közgyűjtemény alkotott egy autonóm, széles önkormányzati jogokkal rendelkező közgyűjteményi testületet: a Magyar Királyi Országos Levéltár, a Magyar Nemzeti Múzeum, az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum és az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum. Az eredeti elképzelés szerint a mai Egyetemi Könyvtár (akkori nevén Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Könyvtára) is az autonóm intézményi rendszer része lett volna, de mivel ezt a fenntartó egyetem nem támogatta, kimaradt belőle.

Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem nyolc éves fennállása alkalmából tartott tanácsülés. Balról jobbra: Végh Gyula, Klebelsberg Kunó, Csáky Dezső, Hegedűs István (Forrás: Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, 569/1953 fk ltsz.)

A Gyűjteményegyetem egyik súlyponti intézményét a Nemzeti Múzeum adta. Miként a törvényben is olvasható, több gyűjteménnyel, tárral (érem- és régiségtár, állattár, növénytár, ásvány- és őslénytár, néprajziak tára) rendelkező, országos jelentőségű közintézménynek számított, mely ekkor magába foglalta a szintén országos jelentőségű, páratlan könyvészeti és kéziratos dokumentumokat őrző Országos Széchényi Könyvtárat is. Sőt, a Gyűjteményegyetem élén álló tanácsba is több tisztviselőt delegálhatott. Nemcsak az alelnöki tisztelet adta rotációs formában, hanem a tanács tagjaivá váltak a múzeum tárainak vezetői is.

Emellett a Gyűjteményegyetembe bekerülő Iparművészeti és Szépművészeti Múzeum is egykor a Nemzeti Múzeum része volt, képletesen szólva a XIX. század vége felé a Nemzeti Múzeum „köpönyegéből”, azaz önállósodó gyűjteményi részlegeiből bújtak elő. A múzeum iparművészeti gyűjteményéből 1878-ban lett önálló szakgyűjtemény, és a Szépművészeti Múzeum is részben a Nemzeti Múzeumnak adományozott képgyűjteményekből (Jankovich-, Pyrker-gyűjtemény) alakult 1896-ban, a millennium idején önálló képzőművészeti gyűjteménnyé. A Szépművészeti Múzeum alapjának másik felét egyébként az 1870-ben megvásárolt Esterházy-képtár adta. Mindkét intézmény a századfordulón kapott önálló épületet, az Iparművészeti Múzeum 1896-ban, a Szépművészeti Múzeum tíz évvel később, 1906-ban.

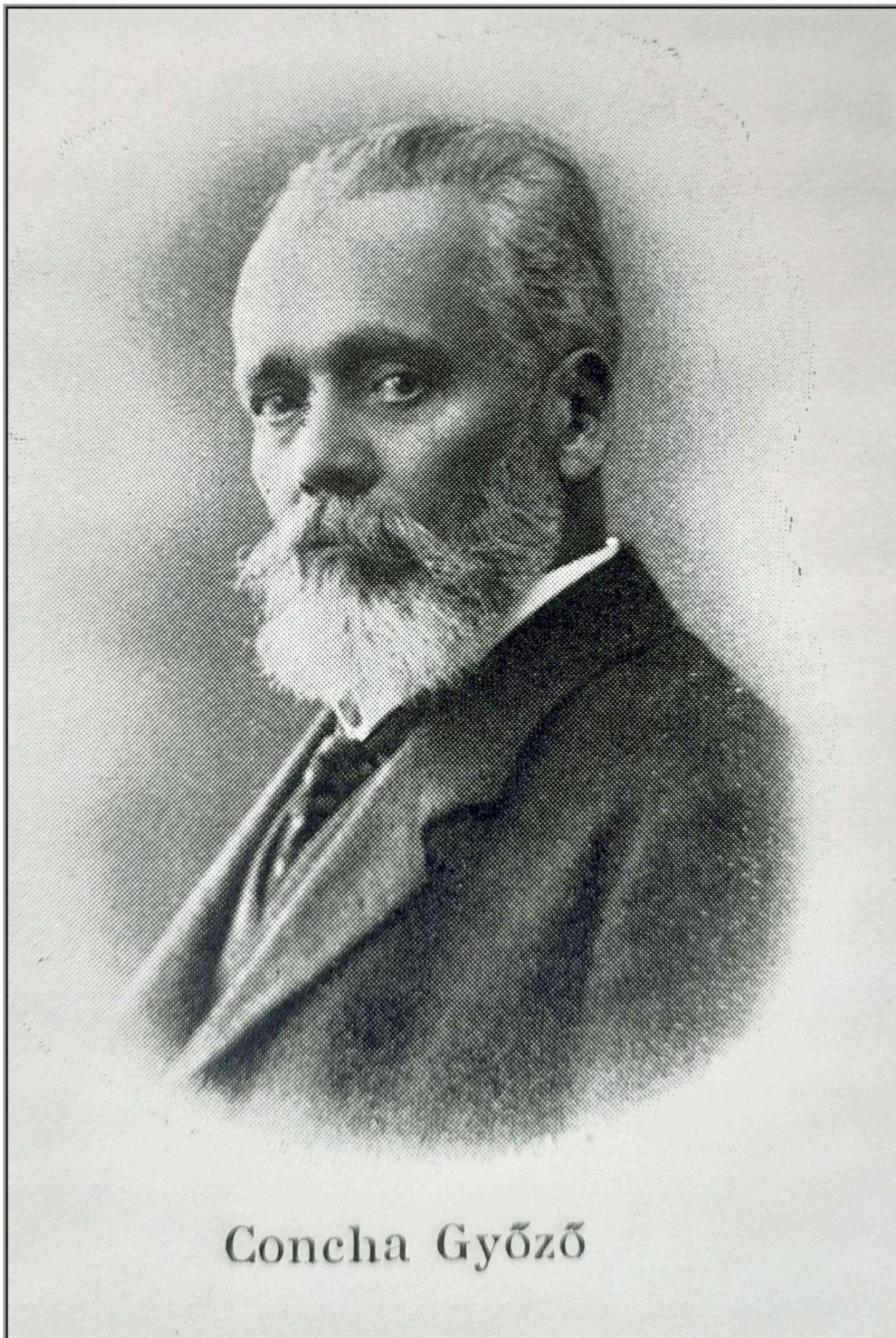

A könyvterem.

Az Országos Széchényi Könyvtár a Magyar Nemzeti Múzeumban (Forrás: FSZEK Budapest Gyűjtemény)

A Gyűjteményegyetem elnevezését Concha Győző jogászprofesszor találta ki, ami alighanem annak köszönhető, hogy ez a közgyűjteményi szervezeti egység egyrészt többféle intézménytípust, azaz múzeumot, könyvtárat, levéltárat és művészeti kollekciónak is magába foglalt, másrészt pedig olyan felbecsülhetetlen értékű gyűjteményegyüttest alkotott, mely lefedte vagy legalábbis lefedni kívánta a Magyarország történelmére és kultúrájára vonatkozó legfontosabb írásos, tárgyi és művészeti dokumentumokat.

Az 1922-ben létrehozott Gyűjteményegyetem célja a korábban különálló és különvált intézményeknek egy széles, törvényben szabályozott önkormányzati jogokkal rendelkező, magasabb egységbe foglalása volt. Az intézmények egyenként nem rendelkezhetek volna széles körű önállósággal, az integráció viszont ezt már lehetővé tette. Emellett fontos szerepet játszott az akkori felsőoktatási intézményeken kívül egy magas képzettséggel és műveltséggel rendelkező tudományos köztisztviselői gárda megteremtésében, akiknek a képzettségét külföldi ösztöndíjak és tanulmányutak is segítették. A Gyűjteményegyetembe került intézmények jelentős számú tisztviselője került tudományos státusba, akiknek egyik fő feladata a birtokukban lévő források szakszerű feltárása volt.

A Gyűjteményegyetem névadója: Concha Győző

A Gyűjteményegyetemhez idővel még más, fővárosi és vidéki intézményeket is csatoltak: a Csillagvizsgálót, a Földrengési Obszervatóriumot, a tihanyi Biológiai

Kutatóintézetet, a Kultuszminisztérium Tanügyi és Pedagógiai Könyvtárát, valamint a Bibliográfiai Központot. Emellett részévé váltak az ugyancsak Klebelsberg Kunó kezdeményezésére életre hívott külföldi Collegium Hungaricumok is (1927. évi XIII. tc.). Az utóbb csatlakozó intézmények azonban inkább bürokratikus, mintsem szerves kapcsolatba kerültek a Gyűjteményegyetemet alapító négy közgyűjteménnyel.

**AZ ORSZÁGOS MAGYAR GYŰJTEMÉNYEGYETEM
KIADVÁNYAI. IV. FÜZET.**

TARTALOM :

	LAP
1. Dr. Hóman Bálint egyet. ny. r. tanár, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója ügyvezető-alelnöki beszámoló beszéde	1.
2. Dr. Petrovics Elek, az Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum főigazgatója beköszöntő beszéde	8.
3. Jegyzőkönyv az Orsz. Magy. Gyűjteményegyetem Tanácsának 1927. január 8-án tartott teljes üléséről	14.
4. Szabályrendelet a Gyűjteményegyetem alkalmazottainak mellékfoglalkozása tárgyában	17.
5. Szabályrendelet a M. Kir. Vallás- és Közokt. Minisztérium Orsz. Tanügyi és Pedagógiai Könyvtárának szervezetéről	19.
6. Szabályrendelet a Magyar Biológiai Intézet szervezetéről	20.
7. A Bécsi Magyar Történeti Intézet házi- és ügyrendje ..	22.
8. A Gyűjteményegyetem alkalmazottainak rangsora	24.

NYOMATOTT
A KIR. M. EGYETEMI NYOMDA 350 ÉVES JUBILÁRIS ESZTENDEJÉBEN
BUDAPEST, 1927

A Gyűjteményegyetemet Klebelsberg Kunó hozta létre, s az intézmény addig maradt ebben a formában, míg életre hívója a kulturális tárca élén állt. 1931-ben a Bethlen István vezette kormány lemondásával Klebelsberg is távozott a miniszteri székből, Károlyi Gyula kormányába pedig már nem kapott meghívást. Utóda Gömbös Gyula kormányában 1932. október 1-től Hóman Bálint lett, aki Klebelsberg halálát (1932) követően új törvényjavaslatot terjesztett elő, melyből az 1934. évi VIII. törvénycikk született meg, átszervezést és változásokat hozva a Gyűjteményegyetem szervezetében.

Hóman Bálint kultuszminiszter 1935 körül (Forrás: Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, 62.3244 ltsz.)

Az új törvény a Klebelsberg által életre hívott Gyűjteményegyetem nevét Magyar Nemzeti Múzeumra változtatta, amit – sajtóvélemények szerint – a korábbi elnevezéssel ellentétben egy egyértelmű, világos, félreértésektől mentes kifejezésnek gondoltak. Ezzel együtt megváltozott a korábbi autonóm testületnek az összetétele is. A később csatlakozott, nem gyűjtemény jellegű intézményeket leválasztották a szervezetről és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium alá rendelték. A törvény értelmében öt nagy közgyűjtemény működött ebben az új önkormányzati egységben,

amely kizárólag gyűjtemény jellegű intézményeket kívánt egy autonóm testületben integrálni. Mindez azt eredményezte, hogy ötre növekedett a korábbi gyűjteménycsoportok száma: levéltár, könyvtár, művészeti, történeti és természettudományi gyűjteményt foglalt magában.

A következő öt intézmény tartozott ebbe az új közgyűjteményi együttesbe: a Magyar Királyi Országos Levéltár közös címébe foglalt Kormányhatósági Levéltár és Magyar Nemzeti Múzeum Levéltár, az Országos Széchényi Könyvtár, az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum, a Magyar Történeti Múzeum közös címébe foglalt Régészeti-Történeti-Iparművészeti Gyűjtemények és Néprajzi Múzeum, az Országos Természettudományi Múzeum, valamint a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőisége. Tehát a Magyar Nemzeti Múzeum ettől kezdve nem magát az intézményt, hanem az újonnan életre hívott, a Gyűjteményegyetem örökébe lépő, szintén közgyűjteményekből álló, autonóm szervezeti egységet jelölte, a Nemzeti Múzeum neve pedig ebben a formációban Magyar Történeti Múzeumra változott, melyhez a Néprajzi Tárból Néprajzi Múzeummá váló szakgyűjtemény is hozzátartozott.

A Magyar Nemzeti Múzeum 1953-ban (Forrás: Fortepan/Képszám: 5369)

Újabb változás a második világháborút követően történt, amikor megszüntették az 1934-ben kialakított szervezeti formát. Az 1949. évi 13. törvényerejű rendelet értelmében öt önálló múzeumot hoztak létre (Magyar Történeti Múzeum, Néprajzi Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Iparművészeti Múzeum, Természettudományi Múzeum), melyek mindegyikét nemzeti múzeumnak nevezték, mivel – a rendelet megfogalmazása szerint – „sajátos gyűjtési körükben kimagasló, országos érdekű, területileg és történelmileg teljességre törekvő tudományos vagy művészeti anyagot őrző muzeális gyűjtemények” voltak.

Újabb változás 1963-ban következett be, mikor a 9. törvényerejű rendelet meghagyta ennek az öt múzeumnak az önállóságát, a Magyar Nemzeti Múzeum elnevezés pedig csak a mai Nemzeti Múzeumra vonatkozott.

A Magyar Nemzeti Múzeum 1962-ben (Forrás: Fortepan/Képszám: 209183)

Nyitókép: A Nemzeti Múzeum épülete napjainkban (Fotó: Both Balázs/pestbuda.hu)

Concha Győző, Dubniczky Zsolt, Hóman Bálint, Magyar Nemzeti Múzeum, Múltidéző, Országos Magyar Gyűjteményegyetem, Országos Széchényi Könyvtár, pestbuda.hu

119 0 0

KAPCSOLÓDÓ ÍRÁSOK
